

клінічну значущість, до результатів аналізу для певних елементів додається описова частина.

Конкретизація використовується тоді, коли ширше поняття замінюється вужчим при перекладі: *preparing slides using venous blood collected from venipuncture* – підготовка мазків, використовуючи венозну кров, отриману під час венепункції.

Генералізація полягає в тому, що специфічні чи видові терміни в перекладі подається узагальнено, з меншою конкретикою: *compare both sides! Are there any retractions or protrusions of the skin?* – порівняйте обидві сторони! Бачите будь-які западання або припухлості?

Транскрибуванням вважаються випадки, коли звукова форма англійського слова передається літерами мови перекладу: *scalpel* – скальпель, *dentrit* – дентрит.

Отже, переклад медичних термінів потребує особливої уваги фахівців. Найпоширенішим методом перекладу медичної термінології є пошук відповідностей у словниках. Транскрибування є методом, який використовується найрідше, оскільки таких збігів у мовах є замало. При виконанні перекладу необхідно видозмінювати текст, використовуючи для цього інші види перекладу, такі як транслітерування, калькування, описовий переклад, контекстуальну заміну, конкретизацію, генералізацію.

Література

1. Кириллова Т. С. Проблемы формирования научной терминологии (на материале названий медицины и экологии) / Т. С. Кириллова. – М. : Дискус, 1999. – 238 с.
2. Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Підручник / Т. Р. Кияк, О. Д. Огуй, А. М. Науменко. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 592 с.
3. Большой русско-английский медицинский словарь. – М. : РУССО, 2001. – 704 с.
4. Dictionary of Pharmacy / Dennis B. Worthen Editor in Chief. – New York, London, Paris : Pharmaceutical Products Press , 2004. – 528 p.

Науковий керівник: викладач Коромисел М. В.

МЕТАФОРИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ТА РОСІЙСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДАХ ОПОВІДАННЯ ЕЛІЗИ ОЖЕШКО «ДОВРАПАЊІ»

студентка **Юлія Віталіївна Кулінська**
Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна

Стаття присвячена проблемі перекладацьких трансформацій, зокрема дослідженню метафоричних трансформацій на матеріалі українського та російського перекладів оповідання Е. Ожешко «Добра пані» (Eliza Orzeszkowa „Dobra Pani”). Український переклад здійснений І. Вільде, російський – Н. Кисляковою.

Сучасний етап розвитку лінгвістики та перекладознавства характеризується інтересом до функціонування метафор у різноманітних сферах мовлення та способів їхнього перекладу. За Дж. Лакоффом і М. Джонсоном метафора – це використання знака однієї концептуальної сфери (донорської) на позначення компонента іншої (реципієнтної). Метафори властиві повсякденній мові й мисленню людини та ґрунтуються на досвіді, набутому в процесі спільної діяльності етносу [див.: 3, с. 387-416].

Вибір способу перекладу метафор залежить від різних факторів, передусім від функції метафори в тексті, від особливостей стилю тексту, а також від мети перекладу. Складність перекладу метафори здебільшого пов'язана з відмінностями між метафоричними системами, що існують у різних мовах. У зв'язку з цим періодично виникає необхідність зміни метафоричного образу.

Метою статті є аналіз метафоричних трансформацій денотативного плану на лексичному рівні у перекладах українською та російською мовами твору Елізи Ожешко «Добра пані» (Eliza Orzeszkowa „Dobra Pani”).

Метафоричні заміни, за класифікацією О. О. Селіванової, належать до формально-змістових трансформацій на лексичному рівні в денотативному плані. Метафоричні трансформації також є синонімічними замінами, переважно контекстуального типу. У їхньому складі О. О. Селіванова виділяє деметафоризацію – заміну метафори неметафорою, реметафоризацію – заміну неметафори метафорою, трансметафоризацію – заміну донорської зони метафори [8, с. 459].

Приклади деметафоризації та трансметафоризації наявні у перекладах фрагмента: *Wielkie, szafirowe źrenice paliły się od zdumienia i ciekawości, a ślicznie wykrojone czoło otaczały gęste, gęste włosy z barwą i gorącymi połyskami ciemnego złota* // Великі **блакитні** очі горіли подивом і цікавістю. Густе волосся, кольору темного золота, обрамовувало прекрасно **окреслене** чоло // *Большие синие глаза были полны недоумения и любопытства. Ее изящно вылепленный лоб обрамляли густые-прегустые волосы, отливавшие золотом.* Як в українському, так і в російському перекладах польського слова *szafirowy* втрачається метафора. За словником польської мови: *szafirowy* – «1. Zrobiony z szafiru, dotyczący szafiru. 2. Koloru intensywnie ciemnoniebieskiego» [2]. Польсько-український словник за редакцією Л. Л. Гумецької подає такі варіанти перекладу *szafirowy* – «сапфіровий, сапфірний» [7, т. 2, ч. 2, с. 119]. І хоча в тлумачних словниках української та російської мов наявне переносне значення слова *сапфіровий* // *сапфирный* – «який кольором, блиском схожий на сапфір» [9, т. 9, с. 57; 4, с. 1626], обидва перекладачі замінюють метафору неметафорою. Такий вибір перекладачів можна обґрунтувати мовною традицією, оскільки в українській та російській мовах *очі* нечасто називають *сапфіровими* чи *сапфірними*, на відміну від польської.

Також у перекладі цього фрагмента перекладачі вдаються до трансметафоризації – *źrenice paliły się* // *глаза были полны*. *Palić się* – «палити, пекти, світити; горіти» [7, т. 2, ч. 1, с. 133]. В оригіналі донорською сферою метафори є ВОГОНЬ, а в перекладі – ВОДА.

Ще один приклад трансметафоризації – *wykrojone czoło* // **окреслене** *чоло* // **вылепленный** *лоб*. Перекладачі зберігають метафору, але

використовують різні метафоричні знаки концепту ЛЮДИНА. Пор.: *wykroić* – «Кројас, nadać czemuś określony kształt» [2]; *окреслювати* – «перен. Робити чіткішими, виразнішими обриси, контури, форму чого-небудь» [9, т. 5, с. 678]; *wyлепить* – «1. Соединить; скрепить, намазав липким, клейким. 2. Изготовить, соединяя что-н. клеем (разг.)» [4, с. 239].

(...) *ona przed Helką na ziemi przysiadła i do dziecka, dziecinne szeplenie naśladowując, **szczebiotać** zaczęła* // (...) *вона перед Гелькою присіла на землю і почала **говорити** до неї, сюсюкаючи та наслідуючи дитячу мову* // (...) *Черницкая опустилаь на пол рядом с девочкой и **залепетала**, подражая говору маленьких детей. Szczebiotać* – «1. о ptakach: wydawać delikatny, cienki głos; 2. przen. o dzieciach, dziewczętach: mówić pieszczotliwie» [2]; *говорити* – «перех. і неперех. Усно висловлювати думки, погляди; розповідати про що-небудь» [9, т. 2, с. 100]; *лепетать* – «несвязно, неразборчиво говорить (обычно о речи ребенка)» [4, с. 752]. Як в українському, так і в російському перекладі вжито прийом деметафоризації, до того ж в українському слові *говорити* втрачено сему *вдавати дитяче мовлення*, але ця втрата компенсована словом *сюсюкаючи*.

На жаль, перекладачі нерідко допускають втрату метафори: (...) *na wąskich, zwiędłych wargach **osiadł** pokorny i przytulający się uśmiech* // (...) *на вузьких зів'ялих устах **з'явилася** покірна, запобіглива усмішка* // (...) *на тонких, бледных губах **появилась** смиренная заискивающая улыбка*. Пор.: *osiąść* «1. Zapaść się w dół. 2. Wylądować gdzieś» [2]; *з'являтися* // *появляться* – «показуватися де-небудь, ставати доступним зорові, видимим» [9, т. 3, с. 743; 4, с. 1338].

Проте, трапляються також випадки протилежного прийому – реметафоризації: (...) *Bóg w nieprzebranej dobroci swej **zesał** na mroczną i chłodną drogę jej życia ciepły i jasny promień słońca...* // (...) *бог у безмежній доброті своїй **осяяв** її похмурий, холодний шлях життя ясным, теплим сонячним променем* // (...) *господь бог в безграничной доброте своей **озарил** сумрачный и холодный путь ее жизни теплым и светлым лучом солнца...*

Zesać – «przysłać co, kogo jako dar niebios, jako zrządzenie sił wyższych; sprawić, by coś się stało czyim udziałem» [2]; *осяяти* – «1. Залити, заповнити сяйвом, світлом; освітлити. // перен. Зробити жвавим, сяючим (обличчя і т. ін.)» [9, т. 5, с. 795]; *озарить* – «ярко осветить (высок.)» [4, с. 1032].

Найпродуктивнішим прийомом у перекладах є трансметафоризація – метафора зберігається, змінюється знак донорської концептосфери: *Kiedy ranna służąca schyliła się, aby wziąć piaska, na wąskich wargach jej **przemknął** uśmiech szczególnie* // *Коли служниця нахилилась, щоб взяти собачку, на її вузьких устах **промайнула** якась особлива посмішка* // *Когда кастелянша нагнулась, чтобы взять собачку, по ее тонким губам **скользнула** странная улыбка. Przemknąć* – «1. O pojazdach: mknąć, przebyć pewien odcinek drogi. 2. Przemieścić się gdzieś, obok czegoś, kogoś szybko, cicho i niepostrzeżenie [2]; *промайнати* – «з'явитися на короткий час у полі зору і швидко зникнути» [9, т. 8, с. 21]; *скользнуть* – «1. Быстро и плавно, не задерживаясь, распространиться, подвинуться. 2. перен., сов. Быстро и незаметно пройти, промелькнуть (разг.)» [4, с. 1690].

Czernicka bystre spojrzenie przez mgnienie oka zatopiła w twarzy swej pani // Черницька кинула швидкий погляд на пані // Черницкая скользнула испытующим взглядом по лицу своей госпожи. Zatopić – «Zalać wodą; też o wodzie: pokryć coś całkowicie; zagłębić coś w czymś» [2]; кинути – «Посилати, направляти когось, щось куди-небудь // перен. Спрямовувати, поширювати (промені, світло, тінь і т. ін.). [9, т. 4, с. 146].

Отже, у перекладах художніх творів важливим є збереження метафори. У перекладах оповідання Е. Ожешко «Добра пані» здебільшого перекладачі намагалися зберегти метафору, часто вдавалися до трансметафоризації – замінювали донорську зону метафори, інколи втрачали метафору у зв'язку з відсутністю у мові перекладу аналогічних образів, але компенсували втрати за рахунок метафоризації в інших фрагментах тексту.

Література

1. Orzeszkowa E. Dobra pani // Opowiadania i nowele. Lektura z opracowaniem / E. Orzeszkowa. – Kraków : Zielona Sowa, 2009. – S. 25-51.
2. Słownik języka polskiego 11-tomowy / redaktor naczelny W. Doroszewski. – Режим доступу: <https://sjp.pwn.pl/>.
3. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – С. 387–416.
4. Ожегов С. И. Словарь русского языка / Под ред. Н. Ю. Шевцовой. – М.: Рус. яз., 1990. – 921 с.
5. Ожешко Е. Добра пані // Повісті. Оповідання / Е. Ожешко – К.: Держлітвидав, 1956. – С. 88–116.
6. Ожешко Э. Добрая пани / Э. Ожешко – М.: Государственное издательство художественной литературы, 1954.
7. Польсько-український словник у 2 т. / Ред. кол.: А. І. Генсьорський, Л. Л. Гумецька (гол. ред.), І. М. Керницький, М. Й. Онишкевич, М. І. Рудницький. АН УРСР. Інститут суспільних наук. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958–1960
8. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке. Монографічне видання / О. О. Селіванова. – Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012. – 488 с.
9. Словник української мови: в 11 томах. / ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін. – К. : Наукова думка, 1970 – 1980.

Науковий керівник: канд. філол. наук, доц. Литвин І.М.